

Ринок фінансово-банківських послуг

Гелена ЖУКОВСЬКА,
Роман ОЛЕЙНЮК

**КРЕДИТНІ БЮРО
І БЮРО ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ
У ПОЛЬСЬКІЙ БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ**

Резюме

Несолідність у бізнесі – явище, відоме в цілому світі, проте в країнах із розвинутою економікою напрацьовано доволі ефективні механізми й інституції, що обмежують недобросовісність у господарських стосунках. В економічних системах, які тільки розвиваються, а до цієї категорії можна віднести нових членів Європейського Союзу, і ще більшою мірою, Україну, чимало відомих фірм, банків і страхових компаній несуть величезні збитки від недобросовісних контрагентів і несолідних боржників. У цій статті ми хочемо розкрити досвід боротьби з цим явищем у польській економіці.

Ключові слова

Кредитні бюро, бюро економічної інформації, несолідний клієнт, ризики кредитування, несолідні боржники, клієнтська база.

© Гелена Жуковська, Роман Олейнюк, 2005.

Жуковська Гелена, канд. екон. наук, викладач факультету економіки Університету ім. Марії Складовської-Кюрі, м. Люблін, Польща.

Олейнюк Роман, заступник голови правління «Кредит Банк Україна» м. Львів, Україна.

За даними польської статистики, 20–25% [1] споживачів несвоєчасно виконують свої обов'язки [2]. У Польщі діє два види установ, які збирають інформацію про боржників і позичальників. Перша з них – це установа, утворена комерційними банками на добровільних засадах на основі Закону про банки під назвою «Акціонерне товариство «Бюро кредитної інформації». Другі – це бюро економічної інформації, створені за різними профілями економічної діяльності. Подібні структури існують у різних країнах світу і в більшості країн Європейського Союзу. У Бельгії таке бюро кредитної інформації називають Union Professionnelle du Credit, у Швеції – UC AB, у Німеччині – SCHUFA. Про діяльність німецького кредитного бюро було надано широку інформацію українським банкірам на черговій німецько-українській банківській зустрічі минулого року у Франкфурті-на-Майні. Цікавим було те, що дані про свою лояльність нині у бюро беруть молоді люди перед одруженням, щоби засвідчити відсутність боргів. Є і міждержавні установи, які збирають дані про боржників і несолідних клієнтів. Це, наприклад, британсько-американське бюро «Equifax».

Кредитні бюро, які збирають дані і створюють базу про клієнтів-позичальників, необхідні для нормального функціонування банківської системи. Тому, виходячи зі значної потреби для банків інформації про позичальників, з ініціативи Польського банківського союзу розпочато роботу зі створення відповідної структури, яка в 1991 р. почала діяти під назвою «Банківський реєстр клієнтів, які своєчасно не виконали своїх зобов'язань». У 1996–1997 рр. за ініціативою п'яти банків (PKO BP, PBK S. A., BGZ S. A., PEKAO S. A., і Bank Pocztowy S. A.) та за участі ще більшої кількості, 20 банків, було проведено організаційну роботу, і в 1997 р. створено Акціонерне товариство «Бюро кредитної інформації». Правові основи діяльності АО БКІ закладено в Законі «Про банки» від 1997 р. (з подальшими змінами та доповненнями) [2]. 29 жовтня 1997 р. відбулися установчі збори акціонерів АТ Бюро кредитної інформації. В 1999 р. до АТ приєдналося ще декілька банків і 33 банки підписали угоду про співробітництво, не входячи до складу акціонерів. У 2000 р. банкам-членам АТ БКІ було надано доступ до Системи кредитної інформації. В лютому 2000 р. було зроблено перший інформаційний рапорт і кредитний запит. З цього року БКІ стало членом міжнародного об'єднання кредитних бюро – ACCIS.

Основними завданнями бюро кредитної інформації є збирання, збереження, опрацювання і розповсюдження комплексної інформації про кредитні історії клієнтів банків у формі кредитних рапортів. Цілями своєї діяльності БКІ визначило:

- постачання кредитора (банк) додатковими сучасними методами оцінки кредитного ризику, які допомагають у прийнятті відповідних рішень у короткі терміни;
- забезпечення можливостей обміну кредитної інформації між банківським сектором і вибраними небанківськими інституціями;

- включення до системи інформації про малі і середні підприємства;
- створення інструментів для перетворення кредитної інформації;
- розповсюдження послуг БКІ.

Свою діяльність АО БКІ буде на наступних принципах:

1. Взаємність – право на використання інформації мають усі банки, які підпишуть із БКІ відповідні угоди про співпрацю і дадуть зобов'язання регулярно надавати до БКІ повні дані, визначені угодами.

2. Достовірність – спирається на якості інформації, отриманої від банків, банки несуть відповідальність за правильність наданих баз даних.

3. Нейтральність – АТ БКІ не надає даних, які можуть бути комерційною таємницею. Також не надається назва банку, з якого виходить інформація. Запит завжди має відношення до конкретної юридичної чи фізичної особи, а зацікавлена в інформації сторона має надати дані, що ідентифікують цю особу.

4. Максимальна безпека – необхідно створити чітку систему обміну інформацією між АТ бюро кредитної інформації та отримувачами інформації. Вся інформація, якою обмінюються АТ БКІ і його клієнти, є банківською таємницею. Відповідно, потрібно використовувати належне технічне обладнання і дотримуватися процедур, які не дають можливості доступу до даних особам неуповноваженим.

Основним продуктом бюро кредитної інформації є кредитний рапорт. Кредитний рапорт – це всебічний огляд зобов'язань клієнта щодо банку. Інформація, викладена в рапорті, дає змогу оцінити ступінь ризику при наданні клієнту чергового кредиту або кредитної лінії. Можливо також побачити нестандартну поведінку клієнта, наприклад, клопотання про кредити в декількох банках одночасно. Основою для такої ідентифікації може бути інформація про те, скільки банків і коли вислали запити про цього клієнта. Кредитний рапорт допомагає здійснювати моніторинг кредиту після його надання.

Більшість інформації польське БКІ надає через систему CPU (central processing unit). Ця програма дає змогу автоматично обмінюватися даними, і кредитний інспектор у банку зі свого терміналу може як отримувати дані, так і надсилати інформацію до БКІ. Така гнучкість системи дає можливість банку співпрацювати зі своїми власними інформативними програмами і впроваджувати дистанційний розгляд кредитних заявок, так званий scoring. Користувачі системи застосовують технологію Інтернету й отримують інформацію протягом декількох секунд. АТ БКІ здатне генерувати протягом року більше 10 мільйонів кредитних рапортів на рік. У майбутньому планується надання нових продуктів – рапортів, які показуватимуть зв'язки між клієнтами, їх фінансовий стан, здійснюватимуть маркетинговий аналіз.

Бюро кредитної інформації попереджає, що не відповідає за зміст персональних даних, які зберігає і передає. У випадку наявності претензій до інформації клієнт має звертатися до банку, який володіє цією інформацією. В умовах угод, які підписують БКІ і банки, вказано, що банк має надавати повну і правдиву інформацію, а при виявленні розміщення неправдивої інформації – негайно її спростувати.

В Україні теж зроблено певні кроки в напрямку створення власних бюро. Відповідно до статті 6 Закону України «Про Національний Банк», НБУ за участю банків створено єдину інформаційну систему обліку позичальників, які мають прострочену заборгованість за кредитами, наданими банками. (ЄІС «Реєстр позичальників»). До реєстру приєднуються банки, що уклали договір із Національним Банком про надання інформаційно-довідкових послуг через цю систему. Роботу реєстру і безпеку його функціонування забезпечує НБУ. На сьогодні угоди про участь у ЄІС «Реєстр позичальників» підписало 126 банків, сумарні активи яких становлять більше 80% від активів банківської системи України. З урахуванням філій загальна кількість учасників ЄІС на початок 2005 р. становить 583. Загальна сума простроченої заборгованості за кредитами, наданими банками, а також ліквідаційними комісіями банків, яку занесено до бази даних, становить 3,3 млрд. грн. Кількість заборгованостей у базі ЄІС становить 7198 (*Інтернет НБУ нагляд).

Проте, на відміну від Польщі, в українському реєстрі є лише негативна інформація, а це не дає можливості комплексно оцінювати ризики при кредитуванні клієнта.

Ще одним цікавим видом установ у Польщі є бюро економічної інформації. Вони діють на основі прийнятого 14 лютого 2003 р. Закону «Про надання доступу до економічної інформації» [4]. Згідно з цим законом, визначено дані, що належать до економічної інформації. Це :

1. Для підприємств і установ – назва, місцезнаходження й адреса, номер у державному реєстрі, податковий код, прізвища й імена керівного складу, напрямки економічної діяльності.

2. Для фізичних осіб – ім'я і прізвище, громадянство. Адреса постійного проживання, податковий код, номер документа, що засвідчує особу, дата народження.

3. У випадку, коли фізична особа веде підприємницьку діяльність, додатково визначається вид діяльності, номер у державному реєстрі, дані про уповноважених особи.

Економічною інформацією, згідно з цим законом, є платіжні зобов'язання, суми заборгованостей за зобов'язаннями, інформація про опротестування боржником зобов'язання, в тому числі через суди. Також до економічної інформації належать дані про використання фальшивих або чужих документів із доказами конкретних структур про користування такими.

Бюро економічної інформації може бути створено лише у формі акціонерного товариства зі статутним капіталом не менше 4 млн. злотих (більше 1 млн. дол. США). Акції мають бути лише іменними. Предметом діяльності можуть бути лише посередницькі послуги щодо надання доступу до економічної інформації.

Економічна інформація про зобов'язання споживачів може передаватися до бюро такими суб'єктами, як банки, страхові компанії, ощадні каси, лізингові і факторингові компанії, оператори, які надають послуги (телефонія, електрика, газ, вода тощо), кредитні посередники, житлові кооперативи, маклерські контори, біржі, оператори кабельного телебачення і ще декілька структур.

Для передачі даних до бюро підприємцем має бути виконано ряд умов. По-перше, має бути підписано відповідну угоду з бюро економічної інформації, по-друге, зобов'язання відносно підприємця мають виникати згідно з угодою про споживчий кредит, і сума становити не менше 200 злотих, по-третє, прострочка має становити не менше 60 днів, по-четверте, має пройти хоча б місяць з дня відправлення наказного листа з претензією боржнику.

Для передачі інформації про іншого підприємця необхідна двостороння угода про виконання господарських дій, сума боргу має перевищувати більше 500 злотих, а решта умов – як і в попередньому випадку.

У випадку використання фальшивих або чужих документів можна повідомляти бюро без застережень, проте варто проінформувати особу, чий документ було використано, про цей факт із зазначенням, ким це зроблено. Дії бюро економічної інформації поширюються лише на території Польщі. Крім клієнтів бюро, право отримувати інформацію мають:

1. Прокуратура – при відкритті кримінальної справи.
2. Поліція – якщо це необхідно для розкриття або попередження злочину.
3. Бюро охорони уряду – згідно з законом від 16.03.2001 року [5].
4. Генеральний інспектор з казначейського контролю в межах своєї компетенції [6].
5. Служба державного фінансового моніторингу.
6. Генеральний інспектор банківського нагляду – в межах свого нагляду [7].
7. Президент вищої контрольної палати – щодо інформації про підприємства й установи.
8. Судові органи.

Бюро надає послуги на платній основі та веде реєстр усіх надходжень інформацій і запитів. У випадках, коли зобов'язання виконуються або зна-

ходяться документи, підприємець має одразу (але не пізніше 14 днів) повідомити про це і вимагати видалення цієї інформації з даних бюро. Кожен громадянин Польщі має право ознайомитися з даними про себе, які є в БЕІ, безкоштовно раз на півроку. За роботою БЕІ веде нагляд Міністерство економіки. За нелегальний збір інформації передбачено високі штрафи (до 5 млн. злотих) і кримінальна відповідальність. Відповідно, накладають штрафи за надання неправдивої інформації. Штрафують і за невчасне видалення інформації з бази, і за нерозірвання угоди з бюро після припинення економічної діяльності.

Законодавство дає змогу і банкам створювати інституції для збирання, нагромадження і надання інформації відповідним структурам, які займаються кредитуванням. Тому бюро кредитної інформації може (і навіть повинно) тісно співпрацювати з бюро економічної інформації.

Діяльність вищезазначених інституцій є дуже корисним явищем як для кредиторів, так і для отримувачів кредитів. Перші можуть захистити себе від несумлінних клієнтів, зменшити резерви на покриття поганих кредитів, отримати більше добрих клієнтів. Щодо тих, хто потребує кредит, – це можливість показати свою солідність у бізнесі, отримати більші ліміти, вберегти себе від боргової ями, отримати кращі пропозиції від банків та інших кредиторів [1].

В Україні поки що таких бюро не існує. Є певні напрацювання, і створено ряд фірм, які володіють базою даних про наявні фірми. Але ще не опрацьовано належним чином законодавчу базу. І якщо несолідними клієнтами займаються і правоохоронні органи, і Національний Банк, і Державний фінансовий моніторинг, і Антимонопольний комітет, то комплексні бази даних про клієнтів знайти доволі важко.

Література

1. A. Mednis, Biura Informacji Gospodarczej – ochrona przed niewypłacalnym dlužnikiem, dokument elektroniczny: http://www.strategie.info.pl/arttykul_5324.htm
2. Zakon RP «Prawo bankowe» від 29.08.1997. (Dziennik Urzędowy № 140, poz. 939) із подальшими змінами.
3. E. Więclaw, Następni będą przedsiębiorcy, BIK Banki korzystają z bazy danych o kredytobiorcach, (Rzeczpospolita 2002.09.03., s. B5).
4. Zakon RP «O udostępnianiu informacji gospodarczych» (Dz. U. № 50, poz. 424.)
5. Zakon RP «O Biurze Ochrony Rządu» od 16.03.2001. (Dz. U. № 27, poz. 298).

6. Закон RP «O zmianie ustawy o kontroli skarbowej i ustawy o Inspekcji Celnej w związku z dostosowaniem do prawa Unii Europejskiej» od 12.10.2000. (Dz. U. № 104, poz. 1103).
7. Закон RP «O przeciwdziałaniu wprowadzaniu do obrotu finansowego wartości majątkowych pochodzących z nielegalnych lub nieujawnionych źródeł oraz o przeciwdziałaniu finansowaniu terroryzmu» od 16.11.2000. (Dz. U. poz. 1216).
8. Закон України «Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію об'яжень» від 18.11.2003 р. № 1255-IV. (Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності № 5 2004 р. ст. 3.).
9. Постанова Правління Національного Банку України № 245 від 27.06.2001 р. із змінами внесеними постановою правління НБУ з 573 від 23.12.2003 р. про «Положення про єдину інформаційну систему «Реєстр позичальників». («Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності» №4 за 2004 р. ст. 31.).
10. Дані з інтернетної сторінки <http://www.bank.gov.ua/Supervision/CIS/cis.htm>.

Стаття надійшла до редакції 17 березня 2005 р.